

Összecsúszó univerzumok bennem

Interjú Pál Sándor Attilával

IZER JANKA: *Van-e nótád?*

PÁL SÁNDOR ATTILA: Nincsen, persze, hogy nincsen, lassan már többgenerációnyi távolságra vannak azok, akiknek még volt. De ha jobban belegondolok ennek a halovány kulturális nyomnak az öndefiníciós jellegébe, ha valaki egy buliban részegen a nyakamba borulna és megkérdezné, hogy „ejj, mi a te nótád?“, akkor valószínűleg Eminemtől a *Lose Yourself*-et kérném.

– *Milyen volt a könyv fogadtatása? Elégedett vagy a visszhanggal?*

– Nincs okom panaszra.

– *A kötetből is kitűnik, hogy része voltál a néptánc és a táncházmozgalom világának, jól ismered. Mi a táncos múltad története? Meddig jutottál, miért ért véget? Mi hiányzik belőle?*

– Elég tipikus történet: kiskamaszként éppen nem nagyon fűlött a fogam semmihez, úgyhogy a szüleim kitalálták, hogy beíratnak néptáncrea. Ezt nehezményeztem az elején, majd megkedveltem, és végül is kiderült, hogy affinitásom is van hozzá. Sokáig igen intenzíven táncoltam, nagyon fontos része volt az életemnek, körülbelül tíz-tizenöt évig. Egy szuper, szegedi egyetemi csoportig „vittem“, nem voltam östehetség, de kis túlzással mindent meg tudtam csinálni „kilóra“. Bizonyos táncokhoz nem voltam elég ruganyos, volt, ami nagyon nem állt jól, de azért talán nem hoztam szégyent sem magamra, sem az együttesemre. Ahogy mondani szokás, a drasztikusan megváltozott életkörülményeink miatt maradt abba a dolog (költözés, munka), s bár időről időre felmerül, hogy a lakóhelyünk környékén keressünk valami lehetőséget, egyelőre nincs meg bennünk az elszánás az újrakezdésre. Hogy mi hiányzik? Egyértelműen a közösség. A színpadkényszer, a viseletben izzadás nem igazán. A táncházmozgalom lényege szerintem az, hogy egy közösségben vagy, ahol jól érzed magad, megtart, *safe space*, és közben nyomod ezt a megunhatatlan, ritmusos örületet, ami a magyar néptánc. A koreográfia, a műsor, a falunap csak sallang.

– *Szövegeid ritmusa, pontossága a legényesek egy-egy virtuóz előadását idézi meg. Látsz párhuzamot az irodalom és a néptánc között? Hasonló-e az írás a tánchoz?*

– Érdekes hasonlat, köszönöm, örülök, ha tényleg így van, vagy így látszik, bár ez akkor azt is jelentené, hogy virtuskodom, fickóskodom is, és mindezt ráadásul egy elég merev formában teszem – ennek viszont annyira nem örülnék. Lehetne persze több felől közelíteni, az improvizációtól a reprodukción át

a szolgálai másolásig, de ez most messzire vezetne. A párhuzam írás és tánc között viszont szerintem nem áll meg. Teljesen más művészeti formákról van szó, más gondolkodásmódokról, más dimenziókról. Magát a táncot, a táncolás élményét, misztikumát verbalizálni, mintegy szavakra fordítani valószínűleg eleve lehetetlen és értelmetlen törekvés – mondom ezt annak ellenére, hogy relatíve sokat próbálkoztam vele. De így van ez a tudományban is: ha van egy hipotézisem, és az végül nem igazolódik be, akkor az az eredmény.

– *A táncházmozgalom célja, hogy újra élővé tegye a népművészetet, a népi kultúrát, visszahozza annak eredeti funkcióit. Van ilyen célod az irodalmi alkotás terén? Hogyan valósítod meg/szeretnéd megvalósítani?*

– Nem tudom, hogy ez-e a táncházmozgalom célja. Bizonyára vannak, akik így gondolkodnak, de mindez, különösen, ami az „eredeti funkciók” visszahozatalát illeti, bőbületes anakronizmus volna. Ez a világ, ez az élet, amit sokan mintegy párhuzamos dimenzióként (meg)élni próbálnak, végleg letűnt, ápolgatni, feltámasztani már nem lehet. A kedvencek temetőjéből csak zombik ássák ki magukat. Megismerni, megtanulni, foglalkozni vele érdemes, megvizsgálni, mi az, ami hasznosítható, ami hozzánk szól, amit a magunkénak érzünk, vagy csak szimplán tetszik, s aztán azzal dolgozni: az már más. S aztán megnézni és meglátni azt, mi maradt a helyén, és amikor nem a viseletkavalkád, a veranda és a táncos mulatság jön szembe, hanem a trágya, a gumicsizma, a munkanélküliség, az elvándorlás, az elöregedés és az alkoholizmus, akkor nem továbbállni, hanem akkor is foglalkozni vele, ez meg már talán valami. Egyébként, ha volt bármilyen konkrét céloom a pályám elején ezzel az egész népi univerzummal, az valami olyasmis lehetett, hogy reméltem, az erre fogékony emberek, mondjuk a táncosok tömegei fogják olvasni a verseimet. Többszörösen megmosolyogtató naivitás.

– *Az egyik novelládban Csoóri Sándort idézed – ha nem is eredeti szövegekörnyezetében –, aki szerint „a magyar néptáncnak két nagy pillanata volt, amikor felkerült a színpadra, és amikor lekerült a színpadról az emberek közé”. Mit gondolsz volt/van/lesz ilyen két nagy pillanata a népköltészetnek?*

– Legkésőbb Petőfi Sándornál már megtörtént ez a nagy pillanat, az ő népdalimitációi és még inkább azok folklorizációja nagy irodalomtörténeti mérföldkő, s aztán egy könnyelműen nagy ugrással mondjuk Nagy László és Juhász Ferenc fújt új szeleket ennek a hajónak a megfáradt vitorlázatába, ha szabad ilyen egyszerűen fogalmaznom. De ha elszakadunk az irodalomtól, én nem aggódnék olyan nagyon amiatt, hogy mi lesz a népköltészetrel, ha az ember eljut egy tisztességes lagziba valahol az Alföldön vagy a határainkon túl, csodálatos kreativitással és élő dalköltészetrel találkozhat. Ez teljesen színpadképtelen, mondjuk a *Fölszállott a pávában*, de ez benne a gyönyörű.

– *A kötet szövegei nagyon változatosak, témában és az elbeszélőket tekintve egyaránt. „Tudatosan egy sokhangú novelláskötetet szerettem volna” – vallod egy interjúban. Mi volt a rendezői elv, ami szerint a szövegek sorrendje kialakult?*

– Ez a könyv nem készült annyira koncepciózusan, mint mondjuk az előző két verseskötet, gyűltek a novellák, s aztán úgy gondoltam, ideje összeállítani

belőlük egy kötetet. A két realistának, pillanatfelvételszerűnek nevezhető szöveg keretezi az egészet, *Az öreg és a Rokonok*, közte pedig valamiféle hullámzás van, a népi kultúrára reflektáló és a többi, a fantasztikumot játékba hozó, a popkultúrával incselkedő, a faluábrázolás lehetőségeit nézegető novellák között.

– *Habár nagyon különbözőek a szövegek, mégis van pár téma, ami sokszor előbukkan, elsősorban a néptánc, a képregények világa, a rendszervoáltás, a társadalmilag elvárt viselkedésmódok cinikus szemlélete. Mi köti össze ezeket benned, a gondolkodásodban?*

– Húha, erre azt hiszem csak egy Füst Milán-könyvcímmel tudok válaszolni: *Ez mind én voltam egykor*. Hogy rajtam, a gondolkodásomon kívül, ami nem annyira érdekes, mi köti őket össze, nem tudnám pontosan megmondani. Össze-csúsznak ezek az egymáshoz képest látszólag nagy távolságokban levő univerzumok bennem, van együttállásuk, konstellációjuk, és én innen magyarázok. Vagy erről.

– *Több novellád is mintha azt üzenné, az udvariasság az őszinteség halála. Az udvariasság az őszinteség halála?*

– Nem hiszem, az udvariasság egy formula, egy társadalmi konstrukció, konvenció, amivel a hétköznapi életben egyébként semmi bajom nincsen, a nőket például rendszerint előreengedem az ajtóban, akik rendszerint ezt meg is köszönik. Nem olyan régen tudom, hogy erre nem szabad mondani semmit, főleg nem azt, hogy szívesen. Ez a kicsit konzervatív, általad udvariasnak nevezett közlekedés az életben furcsamód nem idegen tőlem, viszont valami olyan járhatott a fejemben, hogy ennek a termékeny kifordítása izgalmas lehet. Ezzel kapcsolatban egy anekdota, amit Ilia Mihály tanár úrtól hallottam: Sánta Ferenc és Illés Endre összefutottak a Szépirodalminak Könyvkiadónak is otthont adó New York Palota előtt, gondolom valamikor a hatvanas vagy hetvenes években. Sánta megéhezett, meglátott egy utcai árust, akitől főtt kukoricát vett. Megkérdezte Illést, nem kér-e ő is, mire a Szépirodalmi igazgatója felháborodottan így szólt: „Na de Feri! Utcán enni?” Ezt egyébként nekem is tanították még gyerekkoromban, hogy utcán nem illik enni, de sokáig nem érdekelt. Ma már nem feltétlenül komfortos, ha séta közben kell betolni egy kebabot.

– *A szereplőid gyakran tesznek teljesen abszurd dolgokat, ám a szöveg szintjén minden cselekedetük logikus. Környezetük reakciója mintegy a lehetetlen és lehetséges közötti kapcsolatot szimbolizálja. A valóság abszurdításának állítasz tükröt. Mi oldja fel a látszólagos ellentéteket?*

– A humor, vágnám rá csípőből. Igaz, hogy a kötetet a realista ábrázoláshoz köthető, szenvtelennek szánt, komorabb-komolyabb szövegek keretezik, de szerintem ezekben is van humor, meg a kötet egészében, a többi írásban is. Illetve hát tudom, hogy van, és remélem, hogy ül is.

– *A novellák hirtelen, többnyire nagyon váratlan fordulattal zárulnak, és ezek a fordulatok inkább problémák gyökerei, mint a megoldásé. (Például a Pitbull épp ott zárul,*

ahol Gregor Samsa története elkezdődik.) Szinte akármelyik után egész regényt lehet odaképzelné. Prózáírói stílusjegye-e a képszakadás?

– Ezt nem nekem kell megmondanom, hanem az olvasóknak és a kritikusoknak, s persze nekik sem *kell*, csak észrevehetik, mint ahogy te is tetted. Nem gondolkodtam még ezen, de valóban, izgalmas játékokra, továbbgondolásra adhat okot és lehetőséget a *blackout* mint olyan.

– Rokonok. Csak a Móricz-asszociáció miatt esett erre a címre a választás, vagy más oka is volt?

– A címadó novella írásakor nem jutott eszembe Móricz regénye, pusztán arról volt szó, hogy a lehető legegyszerűbb és leglényegretörőbb címet szerettem volna adni annak a szövegnek. A kézirat összeállításakor gondoltam rá, hogy milyen jó kis provokáció lenne, ha ezt kötetcímmé is emelném, és mivel a kiadónál nem tiltakoztak, ez maradt. Terhelt, persze, jócskán el is van mérve, ma már nem biztos, hogy ezt adnám, de nem a háborgók miatt, akik szerint ez már foglalt, nem hiszek a szent tehenekben. Inkább azért, mert az érdeklődés felkelése, a pimasz gesztus izgalma helyett talán inkább csalódást okoz, akár úgy is, hogy a Móricz-hívők keresik a kapcsolódásokat, aztán nem biztos, hogy olyan sokat találnak. Bár ez meg már az ő bajuk. Odáig azért talán nem mentem el, mint Nádas Péter *A Bibliával*.

– „A kötetcímmé emelésén viszont nem töprengtem sokat, tudatos volt, de az összeolvasási kísérleteknek nem sok jót jósolok” – mondtad. Arra következtetek, hogy mindenképp el akartad kerülni, hogy ezeket a novellákat egy egységként olvassák. Miért?

– Jól következtetsz. Többhelyütt is elmondtam már, hogy nekem ez a novelláskötet kicsit olyan volt, mint egy második pályakezdés. Éppen ezért azt szerettem volna, ha minél sokszínűbb a könyv, hogy megmutassa, mit tudok jelenleg mint novellista. Lehet, hogy ez kevés, *de gustibus non est disputandum*, szóval: ez van. Nem akartam megúszós regényt írni, ami az utóbbi években kissé elharapódzott mifelénk: ezek ha akarom összefüggő, de amúgy önállóan is olvasható rövid történetek egy könyvbe szerkesztve, lehetőleg minél vastagabb formátumban. Lényegileg különbözik a novellafüzértől: a novellafüzér az novellafüzér, annak van írva és annak van nevezve, kerek novellák összefüggő sorozata. A megúszós regény meg se nem novellafüzér, se nem regény, valami fura torzszülött, csak marketingszemponatok miatt rákerül a regénybillog mint egy texasi farm tehenének a seggére. Viszont, ha már itt tartunk, egy népszerű *urban legendet* is eloszlatnék: a kiadók, vagy legalábbis az enyém, a Magvető nem tartja láncra verve a szerzőit a székhelyük pincéjében, válogatott kínzásoknak alávetve, míg megtörtén regényírásra nem adják a fejüket, mert nekik az a kifizetődő. Ténykérdés, hogy az ún. olvasó, aki történetesen magyar is, a regényt szereti a legjobban. Ettől még persze a vers az irodalom csúcsa, de hát az olvasó már csak ilyen. Az ő baja.

– A vasember félre csapott kalapban táncoltatja a népviseletbe öltözött fiatal lányt népi motívumok között. Honnan jött a borító ötlete? Ki tervezte?

– Visnyai Zoltán tervezte a borítót, teljesen a saját feje után ment, nem egyeztettünk, egyszer csak befutottak a tervek hozzám. Először nagyon meghökkentett,

aztán minél többet nézegettem, gondolkoztam rajta, és minél inkább elképzelttem kinyomtatva és a könyvesboltokban, annál jobban tetszett. Végül gondoltam, beleállok. Gyagilev Cocteau-nak szóló intelme jutott eszembe: „Hök-kents meg engem!”

– „*A könyvben szó szerinti vagy torzított formában többek közt Bödőcs Tibor-, Fábry Sándor-, Karinthy Ferenc-, Karinthy Frigyes-, Eric Knight (Szerb Antal)-, Mészöly Miklós-, Platón-idézetek vannak.*” Ők a fő mestereid?

– Nem, nem erről van szó, hanem inkább az intertextualitásról, ami sokak szerint mára üres posztmodern hóbort, de szerintem nem az. Inkább riaszt az a góg vagy éppen tudatlanság, amikor valaki reflektálatlanul trappol az irodalmi térben, mint elefánt abban a boltban. Szóval ez nekem az alázatról, a hagyománnyal való kapcsolatról is szól. Kissé direkt eszköz, főleg ha kiugrik, nem szervül a szövegbe, de akkor az nincs jól megoldva.

– *Van-e olyan irodalmi hagyomány/iskola, amit követsz, magadénak vallasz?*

– Nincsen, vagyis tudatosan biztosan nem követek semmilyen irányzatot vagy iskolát. Petri mondta egyszer egy interjúban, hogy tudniillik az egy baromság, hogy az irodalmi hagyománynak lennének ilyen-olyan fő vonalai meg számai, amikből az ember kiválaszt egyet, és azt cibálja tovább. Szerinte a „trádió: kontinuum”, ami körülvesz bennünket, szóval az egész irodalmi hagyomány, most a névsorolvasást mellőzve, nem egy megfogalmazható program, hanem inkább atmoszféra. Hol ez fontosabb, hol az, minden általad olvasott magyar nyelvű szöveg benne van. Benne élsz.

– *Elkülönítéd-e magadban (hogyan?) a lírikust és a prózáíró?*

– Nem, sőt, ha kritikát vagy tanulmányt írok, azt sem egy kritikus-én vagy egy irodalomtörténész-én írja, hanem egy skatulya nélküli én. Nincs többféle érdeklődés, nincs többféle agy, legalábbis nálam, de szerintem egyébként sem. Van olyan irodalomtörténész-költő, aki élesen elkülöníti a két érdeklődését, azaz hangsúlyozza, hogy az a szerző, akivel kutatóként foglalkozik, költőként nem érdekli. Ezt el nem tudom képzelni. Aztán mindig megrökönyödéssel hallgatok adott esetben komoly irodalmárokat is, ha szabadkoznak, hogy hát ők igazándiból csak a prózához értenek, azzal foglalkoznak, azt olvassák vagy fordítva, a verset, a drámát (színház! színház vagyok!). Ez nem az írásra vonatkozik, hanem az olvasásra, az irodalomértésre. Nincs ilyen, hogy valakinek prózaagya van, vagy líraagya, vagy drámaagya: ha nem értesz az egyikhez, vagy azt mondod, hogy csak az egyikhez értesz, vagy csak az érdekel, akkor valójában nem értesz az irodalomhoz. Lehet, hogy ez így túl radikális, és én sem értek mindenhez, természetesen, és nem érdekel minden ugyanazzal az intenzitással, de lehetőség szerint mindent olvasni kell, tájékozódni, érdeklődni, hiszen erre szerződöttünk, vagy mi.

– *Pál-Kovács Sándor (Attila) és Pál Sándor Attila. Írói álnéven írsz, ami nem is egészen álnév. Van története a névválasztásnak, vagy csupán az egyediség jegyében módosítottál egy keveset. Másként kezeled az író és a magánembert?*

– Az első publikációim Pál Sándor néven jelentek meg. Aztán felhívták a figyelmet, hogy van egy községi műkedvelő költő, aki már rengeteg verseskötvet

kiadott ezzel a névvel, szóval változtassak, így elkezdtem a teljes, anyakönyvezett nevemet használni, ezt használom a mai napig mint szerző. Pál-Kovács Sándor (Attila) pedig úgy lettem, hogy 2017-ben megházasodtam, és a feleségemmel abban maradtunk, hogy fifty-fifty alapon vegyük fel egymás nevét. Szóval a polgári életben azóta Pál-Kovács Sándorként egzisztálok, de ez nem okoz semmiféle személyiséghasadást. Elgondolkodtam, hogy szerzőként is Pál-Kovács Sándorként menjek-e tovább, de addigra már megjelent két kötetem, és az ezekkel felépített, azóta is stabil olvasó- és rajongótáboromat, ami a családomat meg a volt magyartanárait jelent, nem akartam összezavarni.

- Gondolkozsz-e hosszabb lélegzetű prózaköteten? Vagy visszatérsz a lírához? Mi várható?

- Gondolkodom én mindenben, de belátható időn belül alighanem újabb verseskötet jön majd.

Izer Janka

Nemes László: Fekete tölgy (Fossilium I.), 2021

IZER JANKA (1996) író. Kötete: *Ezért nem alszom nálad* (2020).